

ДІНТАНУ

UDK 2-18:316.37; IRSTI 21.41.67

<https://doi.org/10.47526/2022-2/2664-0686.26>

CASİM AVCI

Prof. Dr.

*Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi
(Kazakistan, Türkistan), e-mail: casimavci@hotmail.com*

Hz. PEYGAMBER'İN [s. a. v.] GETİRDİĞİ EVRENSEL MESAJLAR

Özet. Son Peygamber olan Hz. Muhammed [s. a. v.], hem yaşadığı dönemdeki hem de kıyamete kadar gelecek olan bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Onun bütün insanlığa sunduğu evrensel mesajlar Allah'tan gelen ve son ilahi kitap Kur'an-ı Kerim'de yer alan hususlardır. Diğer bir ifadeyle İslâm'ın mesajlarıdır. Hz. Peygamber'in Allah'tan getirdiği, söz ve davranışlarıyla uygulamaya koyup insanlığa sunduğu evrensel mesajlar kıyamete kadar önemini ve geçerliliğini koruyacak mahiyettedir. Makalede bu mesajlardan tevhid, ahlâk, adalet, ilim, barış ve insan hakları üzerinde durulacaktır.

Tevhid inancı ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e [s. a. v.] kadar bütün peygamberlerin getirdiği ortak mesajın adıdır. Bu inanç Allah'ın varlığı, birliği ve sadece O'na kulluk edilmesi demek olup imanın, dinin ve kulluğun temelidir. Güzel ahlâk, iyi bir insan ve iyi bir Müslüman olmanın temel ölçüsüdür. Bu hususta en güzel örnek Hz. Peygamber'dir. Çünkü onun ahlâkı, Kur'an ahlâkıdır. Adalet toplumda dirlik ve düzeni sağlamanın vazgeçilmez yolu ve bir devleti ayakta tutan en temel unsurdur. Adaletin zıddı olan zulüm ve haksızlık toplumu içten içe kemiren bir hastalıktır. İlim insanlığın ortak malı olup doğruyu bulmanın başlıca vasıtalarından biridir. Ayrıca, ilim elde etmek kadar onu uygulamak da önemlidir. Barış ve güven içinde yaşamak insanlığın her zaman ihtiyaç duyduğu bir husustur. İslâm da temelde barış dinidir ve fert, aile, toplum, devlet ve devletler arası düzeyde karşılıklı haklara riayet ederek barış içinde yaşanmasını öngörür. İnsan hakları İslâm'ın gözetilmesini emrettiği en temel ilkelerden biridir. İslâm, ferdin insan olarak yaratılmış olmaktan doğan bütün haklarını güvence altına almıştır. Can ve mal güvenliği, din ve inanç hürriyeti, özel hayat, âdil yargılanma, beden ve ruh sağlığının korunması gibi hususlar bunlar arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, İslâm, Evrensel Mesajlar, Tevhid, Ahlâk, Adalet, İlim, Barış, İnsan Hakları.

Жасим Авжи

профессор, доктор

*Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
(Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: casimavci@hotmail.com*

Хз. пайғамбардың [с.а.у.] әкелген әмбебап хабарлары

***Bize doğru alıntı yazınız:**

Avcı Casim. Hz. Peygamber'in [s. a. v.] Getirdiği Evrensel Mesajlar // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2022. №2(124). – Б. 312–328. <https://doi.org/10.47526/2022-2/2664-0686.26>

***Cite us correctly:**

Avcı Casim. Hz. Peygamber'in [s. a. v.] Getirdiği Evrensel Mesajlar [The Universal Messages of the Prophet Muhammad [Pbuh]] // Iasauı universitetinin habarshysy. – 2022. №2(124). – B. 312–328. <https://doi.org/10.47526/2022-2/2664-0686.26>

Аңдатпа. Соңғы пайғамбар Хз. Мұхаммед [с.а.у.] әрі өзінің өмір сүрген кезеңге, әрі қияметке дейінгі бүкіл адамзатқа пайғамбар ретінде жіберілген. Оның бүкіл әлемге әкелген әмбебап хабарлары Алладан келген соңғы илаһи кітап Құран Кәрімде орын алған. Басқаша айтқанда, бұл исламның хабарлары. Хз. Пайғамбардың Алладан әкелген, сөз және іс-әрекеттерімен көрсеткен адамзатқа ұсынған әмбебап хабарлары қияметке дейін маңыздылығын және өзектілігін сақтайтын ерекшелікке ие. Мақалада осы хабарлардан таухид, ахлақ, әділеттілік, ілім, бейбітшілік және адам құқықтары тақырыптары қарастырылады.

Таухид сенімі – алғашқы адам және алғашқы пайғамбар Хз. Адамнан соңғы пайғамбар Хз. Мұхаммедке [с.а.у.] дейін бүкіл пайғамбарлардың әкелген ортақ хабардың атауы болып табылады. Бұл сенім Алланың бар, бір және тек оған ғана құлшылық ету керек екендігін білдіреді, сондай-ақ иманның, діннің және құлшылықтың негізі болып табылады. Көркем мінез – жақсы адам және жақсы мұсылман болудың негізгі өлшемі. Бұл мәселеде ең әдемі үлгі Хз. Пайғамбар. Өйткені оның ахлақы, құранның ахлақы. Әділеттілік – қоғамда тіршілік пен тәртіпті қамтамасыз етудегі маңызды жол, мемлекетті өміршең ететін ең негізгі элемент. Әділетке қарама-қайшы ұғым болып табылатын зұлымдық пен хақсыздық қоғамды іштен шірітетін дерт. Ілім – адамзаттың ортақ мүлкі, тура жолды табудағы басты құрал. Сонымен бірге, ілім үйренумен қатар, оған амал ету де маңызды. Бейбітшілік пен сенімділікте өмір сүру адамзаттың әрқашан қажет ететін мәселесі. Ислам негізінде бейбітшілік діні, тұлға, отбасы, қоғам, мемлекет және мемлекетаралық деңгейде өзара құқықтарға сай бейбітшілікте өмір сүруді мақсат етеді. Адам құқықтары – ислам дінінің ұстануды әмір еткен ең негізгі принциптерінің бірі. Ислам жеке адамның адам болып жаратылуынан туындайтын барлық құқықтарына кепілдік берген. Оларға өмір мен мүліктің қауіпсіздігі, дін және сенім бостандығы, жеке өмір, әділ сот, дене және рухани денсаулықты қорғауды жатқызуға болады.

Кілт сөздер: Хз. Пайғамбар, әмбебап хабарлар, таухид, ахлақ, әділеттілік, ілім, бейбітшілік, адам құқықтары.

CASIM AVCI

Prof. Dr.

*Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University
(Kazakhstan, Turkistan), e-mail: casimavci@hotmail.com*

The Universal Messages of the Prophet Muhammad [Pbuh]

Abstract. The Last Prophet Muhammad [pbuh] is sent as a prophet to all mankind, both for the people of his time and all people that is going to live until the day of resurrection. His universal messages, that is presented to all people, are matters that are found on The Quran, which is the last divine book that is sent by Allah. Prophet Muhammad's [Pbuh] messages, which he presented via both his words and actions, are going to be protected in terms of their validity and importance, until the day of resurrection. In this article, his messages that concern about the belief of tawhid [uniqueness of Allah], morality, justice, knowledge, peace and human rights will be focused on.

The belief of tawhid, is the common message that is spread by all the prophets, from the first prophet Adam to the last prophet Muhammad [pbuh]. Tawhid, meaning that accepting Allah as the only one that is going to be worshipped, is the basis of servitude towards Allah. A complete morality is the fundamental part of being a good human being and a good muslim. Prophet Muhammad [pbuh], is the most beautiful example for a complete morality since his morality is Quran sourced. Justice, the indispensable element of a proper society, is an essential matter for a state to remain. Cruelty, the opposite of justice, is such a disease for society. Knowledge [*ilm*], the common property of humanity, is one of the main way to reach at the truth. It should be concerned

that applying knowledge on practice is as much important as achieving it. To live in peace and safety is a need for humanity since the beginning of it. Islam, as a religion of peace, advises to provide peace in the individual, in the family, in the society, in and between the states. Human rights, also, is one of the most basic principles of Islam. The religion of Islam ensures the basic natural rights of the individual being. Matters such as the followings are subjects of Islam's human rights understanding: safety of life and property, freedom of religion and belief, private life, fair judgment, protection of physical and mental health.

Keywords: The Prophet Muhammad, Islam, universal message, tawhîd, morality, justice, knowledge, peace, human rights.

Жасим Авжы

профессор, доктор

*Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави
(Казахстан, г. Туркестан), e-mail: casimavci@hotmail.com*

Универсальные послания принесенные пророком [с.а.в.]

Аннотация. Пророк Мухаммад [с.а.в.], был послан всему человечеству, как при жизни, так и до судного дня. О его универсальном послании ко всему миру, содержится в божественной книге – коране. Другими словами, это послания и устав ислама. Универсальные послания пророка [с.а.в.] от Аллаха, выраженные словами и делами, важны и актуальны до судного дня. В статье затрагиваются такие темы, как таухид, мораль, справедливость, наука, мир и права человека.

Вероубеждение таухид – это название общего послания, принесенного всеми пророками, от первого человека и первого пророка Хз. Адама до последнего пророка Хз. Мухаммада [с.а.в.]. Эта вера означает, что бог существует и ему следует поклоняться, и является основой веры, религии и поклонения. Праведность – главный критерий хорошего человека и хорошего мусульманина. Самым прекрасным примером в этом отношении является Пророк [с.а.в.]. Потому что его мораль – это мораль Корана. справедливость – важный способ обеспечения жизни и порядка в обществе, важнейший элемент, делающий государство жизнеспособным. Зло и несправедливость, противоречащие справедливости, являются болезнью, разлагающей общество изнутри. Учение – это общее достояние человечества, главный инструмент для нахождения верного пути. Помимо обучения, важно практиковаться. Жизнь в мире и безопасности всегда была делом человечества. Религия мира, основанная на исламе, направлена на то, чтобы жить в мире в соответствии с взаимными правами на индивидуальном, семейном, общественном, государственном и межгосударственном уровнях. Права человека являются одним из самых фундаментальных принципов ислама. Ислам гарантирует все права личности, вытекающие из сотворения человека. К ним относятся безопасность жизни и имущества, свобода религии и убеждений, неприкосновенность частной жизни, справедливый суд и защита физического и духовного здоровья.

Ключевые слова: Пророк Мухаммад, универсальные послания, единобожие, мораль, справедливость, наука, мир, права человека.

Giriş

Peygamber Efendimiz [s. a. v.] hem yaşadığı dönemdeki insanlara hem de kıyamete kadar gelecek olan bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. O, Arap yarımadasının Mekke şehrinde doğup büyümüş, kırk yaşında iken burada kendisine ilk vahiy gelmiş, dolayısıyla İslâmiyet Mekke'de doğmuştur. Bu sebepledir ki, Peygamberimizin ilk muhatapları doğa olarak Mekke

müşrikleri başta olmak üzere Araplar olmuştur. On üç yıllık Mekke döneminden sonra Medine'ye hicret etmiş ve on yılını da burada geçirdikten sonra altmış üç yaşında vefat etmiştir. O Medine döneminde burada yaşayan Arap ve Yahudilere İslâm'ı tebliğ etmekle kalmamış, Bizans ve Sâsânî hükümdarları gibi Arap olmayan hükümdarlara da mektuplar gönderip İslâm'a davet etmiştir. [1, II, 607-608-s.; 2, I, 259-s.; 3, I, 316-317, 337, 346-s.; 4, 248-254-s.; 5, 60-70-s.] Bundan açıkça anlaşılmaktadır ki, o sadece Araplar'a değil, diğer kavim ve milletlere de peygamber olarak gönderilmiştir. Diğer bir ifadeyle onun peygamberliği sadece Arap yarımadası ve Araplarla sınırlı değil evrenseldir. Ayrıca o sadece yaşadığı yüzyıldaki insanlara değil kıyamete kadar gelecek olan tüm insanlara Allah'ın gönderdiği son elçidir. Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Allah bu hususta şöyle buyurmaktadır: “Biz seni ancak bütün insanlara [*kâffeten li'n-nâs*] müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.” [Sebe Sûresi 34/28] Hz. Peygamber'in konuyla ilgili bir hadis-i şerifi şöyledir: “Benden önceki peygamberler sadece kendi kavimlerine gönderildi. Ben ise bütün insanlara peygamber olarak gönderildim.” [6, “Teyemmüm”, 1] Bu bakımdandır ki, Peygamber Efendimiz'in getirdiği mesajlar, sergilediği örnek tutum ve davranışlar genel anlamda evrenseldir. Onun mesajları ve davranışları bütün çağlara hitap edebilecek niteliktedir. Şunu da vurgulamak gerekir ki, onun bütün insanlığa sunduğu mesajlar Allah'tan gelen ve son ilahi kitap Kur'ân-ı Kerim'de yer alan mesajlardır. Diğer bir ifadeyle İslâm'ın mesajlarıdır. Bu makalede Hz. Peygamber'in söz ve davranışlarıyla özellikle vurguladığı evrensel mesajlardan bir kısmı üzerinde durulacaktır. Bu mesajlar tevhid, ahlâk, adalet, ilim, barış ve insan haklarıdır.

Araştırma Yöntemi

Makalenin konusu Hz. Peygamber'in getirdiği evrensel mesajlar olduğundan araştırmada özellikle İslâm'ın iki temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve Hadis kaynaklarına başvurulmuştur. İlgili ayet ve hadisler tespit edildikten sonra ele alınan konular hakkındaki araştırmalardan da istifade edilmiş ve ulaşılan sonuçlar zikredilmiştir.

İnceleme ve Tartışmalar

1.1. Tevhid

Tevhid, Allah'ın bir ve tek olduğuna inanmak, sadece O'na ibadet ve kulluk etmektir. Yani bütün evreni ve bu arada insanı yaratan Allah vardır, birdir ve tektir. O'ndan başka ilâh yoktur. Sadece O'na inanmak ve sadece O'na kulluk etmek gerekir.

Tevhid inancı Kelime-i Tevhid adı verilen “Lâ ilâhe illallâh Muhammedü'r-Resûlullah” cümlesiyle ifade edilir. Anlamı şudur: “Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed [s. a. v.] O'nun peygamberidir”. İslâm'a girişin temel şartı olan Kelime-i Şehâdet de aynı anlamdadır: “Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve resûlüh= Ben şahadet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Yine ben şahadet ederim ki, Muhammed [s. a. v.] O'nun kulu ve elçisidir.”

İlk peygamber Hz. Âdem'den son Peygamber Hz. Muhammed [s. a. v.]'e gelinceye kadar bütün peygamberlerin getirdiği mesajın temeli Tevhid inancıdır. Peygamberlerin hepsi insanları sadece Allah'a ibadet edip başkasına kul olmamaya davet etmiş, bu uğurda mücadele etmiştir. Bu bakımdan bütün peygamberlerin verdiği mücadele temelde Tevhid mücadelesidir. Kur'ân-ı Kerim'de Peygamberimiz'e şöyle hitap edilmektedir: “Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona ‘Benden başka ilâh yoktur; şu halde bana kulluk edin’ diye vahyetmiş olmayalım.” [Enbiyâ Sûresi 21/25].

Kur'ân-ı Kerim'de çok sayıda âyet-i kerimede Allah'ın varlığı ve birliği vurgulanmıştır. Bu husustaki bazı âyetler şöyledir:

“O Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Görüneni de gaybı da bilir. O rahmân ve rahîmdir.” [Haşr Sûresi 59/22]

“O gökleri ve yeri yoktan yaratandır...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir.” [Şûrâ Sûresi 42/11]

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin ve göğün düzeni bozulurdu.” [Enbiyâ Sûresi 21/22]

“İyi bilin ki, halis din yalnız Allah’ındır. O’nu bırakıp da başka dostlar edinenler, “Biz onlara sadece, bizi Allah’a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz” diyorlar. Şüphesiz Allah, ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir.” [Zümer Sûresi 39/3]

Kur’ân-ı Kerîm’in 112. sûresi olan İhlâs Sûresinde tevhid inancı şöyle özetlenmektedir: “[Ey resûlüm!] De ki: O Allah birdir. Allah samedir [o hiçbir şeye muhtaç değildir; her şey O’na muhtaçtır]. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur.” [İhlâs Sûresi 112/1-4]

Müslümanların günde beş vakit namaz başta olmak üzere her gün birçok vesileyle okuduğu, Kur’ân-ı Kerîm’in ilk sûresi olan Fâtiha Sûresi aynı zamanda tevhid inancını vurgulamaktadır: “Bismillâhirrahmânirrahîm [Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla]. Hamd [övgü], âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur. O Rahmân ve Rahîm’dir. Din gününün [Hesap gününün] sahibidir. [Rabbimiz!] Yalnız sana kulluk eder, yalnız senden yardım dileriz. Bizi doğru yola ilet. Kendilerine nimet bahsettiklerinin yoluna...Gazabına uğrayanların ve sapmışların yoluna değil.” [Fâtiha Sûresi 1/1-7]

Hz. Peygamber [s. a. v.] de tevhidi iman, dinin ve kulluğun temeli olarak vasıflandırmıştır. Nitekim, Cibrîl hadisi olarak bilinen meşhur rivâyette Cebrâil [a. s.] bir gün Peygamber Efendimiz’e gelip sırasıyla İman ve İslâm’ın ne olduğunu sormuş, Hz. Peygamber de bu kavramları açıklarken tevhid inancını ilk sırada zikretmiştir:

“Ebû Hureyre’den [r. a.] rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber [s.a.v] bir gün bazı sahabîlerle birlikte iken Cebrail ona gelerek: “İman nedir?” diye sordu. Hz. Peygamber [s.a.v]: “Allah’a, meleklerine, O’na kavuşmaya, peygamberlerine ve öldükten sonra dirilişe inanmandır.” buyurdu. Cebrail [a.s.]: “İslam nedir?” diye sorunca Hz. Peygamber [s.a.v]: “Allah’a ibadet etmen ve O’na şirk koşmaman, namaz kılman, farz kılınan zekâtı vermen ve Ramazan orucu tutmandır.” buyurdu. Cebrail [a.s.] devamla “İhsan nedir?” diye sordu. Peygamber [s.a.v]: “Allah’a, onu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir, her ne kadar sen onu görmüyorsan da o seni görmektedir.” buyurdu. [6, “İmân”, 1; 7, “İmân”, 1]

Allah’tan başkasına tanrı olarak inanmak, ondan başkasına ibadet ve kulluk etmek ise şirk olarak isimlendirilmiştir. Şirk kısaca, Allah’a ortak koşmak demek olup Allah’ın hiçbir şekilde affetmeyeceği büyük günah olarak zikredilmiştir: “Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları, dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a ortak koşan, kuşkusuz, derin bir sapıklığa düşmüştür.” [Nisâ Sûresi 4/116]

İslâm’dan önce Araplar arasında en yaygın inanç putperestlikti. Câhiliye dönemi Arapları evreni yaratan ve idare eden Allah’ın varlığına inanmakla birlikte, O’na yaklaştıracığı düşüncesiyle cansız putlara tapıyorlardı. Arap yarımadasının muhtelif yerlerinde olduğu gibi, sadece Allah’a ibadet için yapılmış olan, diğer bir ifadeyle Tevhid inancının merkezi olan Kâbe’ye de çok sayıda put yerleştirmişlerdi. Öyle ki, Kâbe ve çevresindeki putların sayısı 360’a kadar ulaşmıştı. Araplar bu putların önünde eğiliyor, duâ, secde ve tavaf ediyor, adaklar adıyor, tanrılarının hoşnutluğunu kazanmak için kurban kesmek ve sadaka vermek gibi şeyler yapıyorlardı.

Peygamber Efendimiz İslâm’dan önceki Câhiliye toplumunda putlara tapmadığı gibi İslâm’ın ilk gününden itibaren de putperestliğe karşı çıktı. Onun ve ona inananların en azılı düşmanları müşriklerdi. Peygamberimiz ve sahabîler müşriklere karşı canla başla mücadele ettiler. İslâm yolunda her türlü fedakarlığı göze aldılar. Mekke’de tevhid inancının yerleşme imkanı bulamayacağını anlayınca can güvenlikleri de tehlikede olduğu için Medine’ye hicret ettiler. Hicretin sekizinci yılında [m. 630] Peygamberimiz büyük bir İslâm ordusuyla Medine’den hareket edip Mekke’ye girdi ve şehri fethetti. Putlarla dolu olan Kâbe ve çevresi fetihden hemen sonra putlardan temizlendi. Böylece Câhiliye döneminde şirkin merkezi haline getirilmiş olan Kâbe, yeniden tevhidin merkezi haline geldi. Hz. Âdem’den itibaren bütün

peygamberlerin tebliğ ettiği ve Peygamber Efendimiz'in de bütün ayrıntılarıyla açıklayıp sağlam bir şekilde yerleştirdiği tevhid inancı kıyamete kadar devam edecektir.

İslâm'da tevhid inancını zedeleyen ve şirki çağrıştıran tutum ve davranışlar yasaklanmıştır. Meselâ, Allah'tan başkasının üzerine yemin etmek [8, II, 69-s.; 9, "Nüzûr", 8], Allah'tan başkası adına kesilen hayvanın etinden yemek haramdır. [Bakara Sûresi 2/173] Ayrıca Peygamber Efendimiz dahil bir kimseyi insan üstü özelliklere sahip olarak görmek de böyledir. Bunun içindir ki, Peygamberimiz "Aramızda geleceği bilen bir peygamber var" diye kendisini öven cariyelere müdahale etmiş ve "Gaybı, geleceği yalnız Allah bilir" şeklinde uyarıda bulunmuştur. [6, "Nikâh", 48] Peygamberimizin diğer bir uyarısı şöyledir: "Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı insan üstü vasıflarla övdükleri gibi siz de beni övmeyin. Ben sadece Allah'ın bir kuluyum; benim için O'nun kulu ve resûlü deyin." [8, I, 23, 24; 6, "Enbiyâ", 48]

Yüce dinimiz İslâm'ın tevhid ilkesine büyük önem vermesi, maddî ve mânevî özellikleri bakımından yaratılmışların en üstünü olan insanın vicdan hürriyetini sağlama hedefine yöneliktir. İnsan yalnız en yüce varlığa, Allah'a boyun eğmelidir; O'ndan başka hiçbir varlığı kutsamamalı ve O'ndan başkasına kulluk etmemelidir. [10, DİA, XLI, 18-s.;11, 86-90-s.]

1.2. Ahlâk

Ahlak, yaratılış, tabiat, huy gibi anlamlara gelir. İnsanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan mânevî nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya konan davranışların hepsine ahlâk denilmektedir. Ayrıca yeme, içme, sohbet, yolculuk gibi günlük hayatın çeşitli alanlarıyla ilgili davranış ve görgü kurallarına, terbiyeli, kibar ve takdire değer davranış biçimlerine ahlâk yanında edep veya âdâb da denilmiştir. [12, DİA, II, 1-s.]

Peygamber Efendimiz evrensel ahlâk ilkelerini kendi şahsında uygulayarak göstermiş ve insanlığa bildirmiştir. Çünkü o, en üstün ahlâkî özelliklere sahipti. Kur'ân-ı Kerim'de "[Ey Resûlüm!] Şüphesiz sen en güzel ahlâk üzereisin" buyurulmaktadır. [Kalem Sûresi 68/4] Peygamber Efendimiz de "Şüphesiz ben en güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim" buyurmuştur. [8, II, 381] Ayrıca "Allahım! Yaratılışımı güzelleştirdiğin gibi ahlâkımı da güzelleştir diye duâ etmiştir [8, I, 403]. Hz. Peygamber'in namaza başlamadan önce şöyle dua ettiği nakledilir: "[Allah'ım!] Beni güzel ahlâka eriştir. Senden başka güzel ahlâka eristirecek yoktur. Kötü ahlâkı benden uzaklaştır. Senden başka kötü ahlâkı benden uzaklaştıracak yoktur." [7, "Müsâfirin", 201]

Peygamber Efendimiz'e göre iyi bir insan ve iyi bir müslüman olmanın ölçüsü güzel ahlâktır. O şöyle buyurmaktadır: "Mü'minlerin iman bakımından en üstünü en güzel ahlâka sahip olandır." [9, "Sünnet", 15] Yine o, "Kıyamet günü mü'minin mizanında güzel ahlâktan daha ağır bir şey yoktur." [9, "Birr", 62] buyurmuş ve ahlâkını güzelleştiren kimseye cennetin en üst makamından bir köşk verileceğini müjdelemiştir. [13, "Edeb", 7]

İslâm ahlâkının temeli yüce kitabımız Kur'ân ve Peygamber Efendimiz'in sünnetidir. Peygamberimiz örnek ahlâkî özelliklere sahipti. Çünkü o ahlâkını Kur'ân ışığında şekillendirmiş, diğer bir ifadeyle ilâhî eğitimden geçmiş ve Allah tarafından insanlığa "en güzel örnek" [üsve-i hasene] olarak gönderilmiştir: "Şüphesiz Resûlullah'ta sizden Allah'ı ve âhiret gününü umanlar ve Allah'ı çok ananlar için güzel bir örnek vardır." [Ahzâb Sûresi 33/21] Hz. Âişe'ye "Peygamberimiz'in ahlâkı nasıldı?" diye sorulmuş o da "Onun ahlâkı Kur'ân ahlâkı idi." Cevabını vermiştir. [7, "Müsâfirin", 139]

İslâm'dan önceki Câhiliye döneminde de bazı ahlâkî davranışlar vardı. Cömertlik, misafirperverlik, yiğitlik vs. bunlar arasındaydı. Ancak bu davranışların temelinde insanlar tarafından takdir edilme, şan ve şeref kazanma arzusu, gösteriş ve övünme duygusu yatmaktaydı. Esasen Câhiliye Araplarında yaygın olan putperestlik, şirk, ahlâkî değerlerde de etkisini göstermekteydi. Dolayısıyla inanç bakımından olduğu gibi ahlâkî açıdan da çöküntü yaşanıyordu. İslâm'la birlikte Peygamber Efendimiz'in getirdiği ahlâkî prensiplerin özünde ise Tevhid inancına bağlı olarak bütün davranışlarda olduğu gibi ahlâkî davranışlarda da Allah

rızasını kazanmak yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle Allah rızası ve takva Allah katında değer kazanmanın tek ölçüsüdür. Meselâ, büyük miktarlarda da olsa insanlara gösteriş için yapılan maddi yardımların Allah katında hiçbir değeri olmazken, az da olsa Allah rızası için yapılan yardımların sevabının kat kat verileceği müjdelenmiştir.

İslâm'da iman, ibadet ve güzel ahlâk arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Diğer bir ifadeyle ibadetlerini yerine getiren gerçek bir mü'minin aynı zamanda güzel ahlâk sahibi olması beklenir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de namaz ibadetinin "her türlü hayasızlık ve kötülükten alıkoyduğuna" vurgu yapılmaktadır. [Ankebût Sûresi 29/45] Hz. Peygamber [s. a. v.] de yukarıda belirtildiği gibi "güzel ahlâk sahibi" bir mü'mini "iman bakımından en üstün" olarak tanımlamıştır. Yine o, Müslümanı "elinden ve dilinden insanların güvende olduğu kimse" olarak tanımlamış; [6, "İmân", 4, 5; 9, "İmân", 12; 14, "İmân", 8], yalan söylemek, sözünde durmamak ve emanete hıyanet etmek gibi kötü vasıfları münafıklık alametleri arasında saymıştır. [7, "İmân", 107] Aynı şekilde namaz, oruç ve sadakasının çokluğuyla anıldığı halde komşularını diliyle inciten bir kimsenin cehennemlik olduğunu haber vermiştir. [8, II, 440-s.]. Oruçlu olduğu halde yalanı terk etmeyen bir kimsenin sadece aç ve susuz kalmış olacağını, dolayısıyla Allah katında sevap alamayacağını belirterek uyarmıştır. [6, "Savm", 8; 13, "Savm", 25; 9, "Savm", 16] Diğer bir hadis-i şerifte şöyle buyurmaktadır: "Kulun kalbi doğru oluncaya kadar imanı dosdoğru olmaz. Dili doğru oluncaya kadar da kalbi dosdoğru olmaz. Komşusunun kendisinden bir kötülük gelmeyeceğine emin olmadığı kimse cennete giremez." [8, III, 199-s].

İnsan, Allah tarafından iyilik ve kötülük yapabilecek bir yapıda yaratılmıştır. Bu bakımdan hür iradesini iyilik yönünde kullanıp Allah'a kulluk eder ve güzel ahlâkî davranışlarda bulunursa Allah katında üstün bir değer kazanır ve cennete gider. Şeytana uyup kötülöklere bulaşır, kötölükte ısrar eder ve Allah'a tevbe etmeden ölürse cehenneme gider. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: "Nefsini temiz tutan kurtuluşa ermiş, onu kirletense hüsrana uğramıştır." [Şems Sûresi 91/ 9-10]

Peygamber Efendimiz'in öğrettiği evrensel ahlâk ilkeleri birçok faziletleri içine almaktadır. Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde Allah'a iman yanında temiz bir kalbe sahip olmak, Allah'ın bütün yaratıklarına karşı şefkat ve merhametli olmak, Allah rızası için iyilik ve yardımda bulunmak, insan ilişkilerinde dürüstlük ve güvenilirlik, sabır, şükür, sevgi ve fedakarlık, adalet, samimiyet ve iyi niyet, helal kazanç, güzel söz ve hoşgörü, emanete riayet, hayır yapma; akraba, komşu, yetim, yoksul, yolcu ve arkadaşların haklarına riayet, alçak gönüllü olmak, can, mal ve namus güvenliği gibi evrensel güzellikler teşvik edilmiştir. Bunlar iyi ahlâkın en güzel örnekleridir.

Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde iyi huylar övülürken kötü huylar ve bu huylara sahip olanlar da yerilmiş ve kötölüklerden uzak durulması istenmiştir. Allah'a ve Peygamberine karşı gelmek, haddini bilmemek, alay etmek, cimrilik ve israf, iftira, iki yüzlülük, kendini başkalarından üstün görme, riya [gösteriş], haram lokma [haksız kazanç], hırsızlık, rüşvet, insanları çekiştirme, kıskançlık, zulüm, kusur araştırma, önyargı, içki, kumar, fuhuş, sözünden dönme, yalan söyleme, emanete hıyanet, yetim malına el uzatma gibi kötölükler bunların başlıcalarıdır. Bu kötölükler hem ferdi olarak insanı, hem de yaygınlık kazanması halinde toplumu helâke götüren tutum ve davranışlardır. [15, 35-45-s.; 16, III, 11-19-s.]

1.3. Adâlet

Adalet temel itibariyle hak ve hukuka uymak, herkesin hakkını gözetmek, ölçülü davranmak ve doğruluktan ayrılmamak gibi anlamlara gelmektedir. Bu manada adalet toplumda dirlik ve düzeni sağlamanın vazgeçilmez yoludur. Adaletin zıddı olan zulüm ve haksızlık toplumu içten içe kemiren bir hastalıktır. Eğer bir toplumda adalet duygusu zedelenirse insanlar hakkını alamadıklarından vicdanlar yaralanır ve gitgide büyük felaketlere dönüşür. Fert açısından olduğu gibi toplum ve devlet açısından da adalet çok önemli bir unsurdur. Bunun içindir ki, adalet mülkün [devletin] temeli olarak görülmüştür. Ayrıca

devletin küfürle ayakta kalabileceği, ama zulümle kalamayacağı belirtilmiş, adaletsizliğin ve zulmün hakim olduğu bir devletin yıkılmaya mahkum olduğu ifade edilmek istenmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’de vurgulanan evrensel ilkelerden biri adalettir. Kur’ân’da adaletli davrananlar övülmekte ve Allah katında büyük mükafatlara ulaşacakları müjdelenirken zalimler kınanmakta ve büyük azaba çarptırılacakları belirtilmektedir. Adaletle ilgili âyetlerden bir kısmı şöyledir:

“Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği ve akrabaya yardımı emreder; çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor” [Nahl Sûresi 16/90].

“Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adil davranmamaya itmesin. Adaletli olun. Bu, takvaya, Allah korkusuna daha uygun bir davranıştır. Allah’a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir” [Mâide Sûresi 5/8].

“Söz söyleyeceğiniz zaman yakınlarınız dahi olsa adaletli olun” [En’âm Sûresi 6/152].

“Allah size emanetleri mutlaka ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitendir, görendir.” [Nisâ Sûresi 4/58].

“Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhine de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. [Haklarında şahitlik ettikleriniz] ister zengin ister fakir olsunlar Allah onlara sizden daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın. [Şahitliği] eğer bükür [doğru şahitlik etmez], yahut şahitlik etmekten kaçınırsanız biliniz ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır” [Nisâ Sûresi 4/135].

“[Ey Resûlüm!] Sen insanları tevhide davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: “Ben Allah’ın indirdiği kitaba inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum”. [Şûrâ Sûresi 42/15].

Yine Kur’ân-ı Kerîm’de, bir hak konusunda hüküm verilirken kendi lehine hükmedilmesi halinde bundan memnun olan, fakat aleyhine hükmedilmesi halinde bu hükmü tanımayan insanların zalim oldukları bildirilmiştir. [Nûr Sûresi 24/49-50].

Peygamber Efendimiz de her zaman haktan ve adaletten yana olmuştur. Mekke’nin ileri gelen ailelerinden birine mensup bir kadın hırsızlık yapmış, kadına ceza verilmemesi için Peygamberimiz’e çok sevdiği Üsâme b. Zeyd aracı olarak gönderilmişti. Peygamberimiz bu girişime tepki göstermiş ve “Allah’a yemin olsun ki, kızım Fâtıma da hırsızlık yapmış olsa onu da cezalandırırdım” buyurmuştur. Bu arada yaptığı konuşmada “Ey insanlar! Sizden önce bazı toplumlar içlerinden zayıf biri suç işlediği zaman onu cezalandırır, güçlü biri suç işlediğinde ise ona ceza vermezlerdi. Bu yüzden helak oldular, yok olup gittiler.” [6, “Enbiyâ”, 54; 7, “Hudûd”, 8-9] diyerek adaletsizliğin, yani kanunların şahıslara göre farklı uygulanmasının doğurduğu toplumsal çöküntüye işaret etmiştir.

Peygamberimiz yöneticilerin adaletli olmasını istemiş adaletli hükümdarların hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet günü Allah tarafından gölgeleneceklerini müjdelemiştir.[6, “Ezân”, 36].

Hakimlerin insanlar arasındaki davalara bakarken titiz davranmaları gerektiğini belirten Peygamberimiz adil karar veren hakimlerin cennetlik, adaletsiz hüküm verenlerin ise cehennemlik olduklarını ifade etmiştir [9, “Ahkâm”, 1].

Peygamberimiz “çocuklarınız arasında adaleti gözetin” [6, “Hibe”, 12-13] buyurarak anne babanın çocuklar arasında ayırım yapmaması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Peygamber Efendimiz zulmün karşısında adaletten yana olmanın büyük bir fazilet olduğunu, hatta zalim sultanın huzurunda bile adaletten şaşmamak gerektiğini vurgulamış, böyle davranmanın en büyük cihad olacağını ifade etmiştir. Bu manada Peygamberimiz “En faziletli cihad zâlim idarecilerin huzurunda hak ve adaleti söylemektir” buyurmaktadır [13, “Melâhim”, 17].

Peygamber Efendimiz devlet yönetiminde yapılan görevlendirmelerde de adalet, ehliyet ve liyakatın gözetilmesini istemiştir. Ehil olmayan kişilerin göreve getirilmesini kıyamet alâmeti olarak zikretmiştir [6, “İlim”, 2]. Şu hadisler de Peygamberimiz’in bu konudaki hassasiyetini gösterir: “Kim bir topluluk içinde Allah’ın daha çok razı olduğu bir kişi bulunduğu halde bir başkasını göreve getirirse Allah’a, Resûlüne ve müminlere ihanet etmiş demektir”; “Kim müslümanların bir işini üstlenip de kendisine duyduğu sevgi sebebiyle birini onların başına getirirse Allah’ın lâneti onun üzerine olsun. Allah ondan ne bir tövbe ne bir fidye kabul eder”. [17, IV, 92-93-s.]

Peygamber Efendimiz haksızlıkların önüne geçmek için yöneticilerin halkla aralarında engel koymamalarını, diğer bir ifadeyle ulaşılabilir olmalarını istemiştir. Bu konuda şu uyarılarda bulunmaktadır: “Kim insanların bir işini üzerine alır da zayıf ve güçsüzlerle arasına engeller koyarsa kıyamet gününde Allah da onun önüne engel çıkarır”. [8, V, 239-s.] “Kim müslümanların işini üstlenir de sonra yoksullara, haksızlığa uğrayanlara ve ihtiyaç sahiplerine kapısını kapatırsa Allah da onun ihtiyacına karşı rahmet kapılarını kapatır.” [8, III, 441, 480-s.] “İhtiyacını bildiremeyen kimsenin ihtiyacını bana ulaştırın. Kim ihtiyacını ulaştıramayan kimsenin ihtiyacını bir sultana bildirirse Allah kıyamet günü onun iki ayağını sabit kılar” [18, XXII, 157-s.; 19, II, 156-s.]

1.4. İlim

İlim, bilmek, bilgi ve bilim karşılığında kullanılır. Bir şeyi gerçek yönüyle kavramak, gerçeğe örtüşen kesin inanç, nesneyi olduğu gibi bilmek, nesnedeki gizliliğin ortadan kalkması gibi değişik şekillerde de tarif edilmiştir. İlimin zıddı cehâlet, yani bilgisizliktir. Bir alanda ilim sahibi olan uzmanlaşmış kişilere âlim denilir. Çoğulu ulemâdir. [20, DİA, XXII, 109-110]

İlim, aynı zamanda Yüce Rabbimizin sıfatlarından biridir. Yani Allah ezelden ebede kadar her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilir, demektir. Bilindiği gibi Allah’ın doksan dokuz güzel isminden [Esmâü’l-hüsna] biri “Alîm” olup zaman ve mekan sınırlaması olmaksızın Allah’ın küçük-büyük, gizli-açık her şeyi, her olayı hakkıyla bilmesi demektir.

Şüphesiz Allah’ın ilmi sonsuz, insanın ulaşabileceği ilim ise son derece sınırlıdır. Bununla birlikte insan bütün gücünü ve imkanlarını kullanarak ilmini artırmalıdır. Kur’ân-ı Kerim’de birçok âyette “onlar yeryüzünü dolaşıp bakmazlar mı?”, “onlar bilmezler mi?”, “Onlar aklını kullanmazlar mı?”, “onlar düşünmezler mi” gibi ifadeler kullanılarak insanın kendisiyle ilgili herhangi bir konuda önce bilgi sahibi olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. İnsan bir konuda ilim, bilgi sahibi olmaya çalışırken aynı zamanda Allah’tan yardım dilemeli ve ilmini artırması için Allah’a duâ etmelidir. Kur’ân-ı Kerim’de Peygamber Efendimiz’den “Rabbim! Benim ilmimi artır” şeklinde duâ etmesi istenmektedir. [Tâhâ 20/114]

İslâm ilme büyük önem vermiş, ilim sahipleri övülürken bilgisizlik yerilmiştir. Kur’ân-ı Kerim’de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “De ki: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.” [Zümer Sûresi 39/9] Diğer bir âyette âlimler şöyle övülmektedir: “Şüphesiz Allah’tan hakkıyla ancak âlim kulları korkar” [Fâtır Sûresi 35/28]. Peygamber Efendimiz de “Alimler peygamberlerin varisleridir” buyurmuştur [6, “İlim”, 10].

İlim sahiplerinin Allah katında derecelerinin yükseltileceği Kur’ân-ı Kerim’de şöyle müjdelenmektedir: “Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltir” [Mücâdele Sûresi 58/11].

Kur’ân-ı Kerim’de insanların ilim alanında her şeyi aynı düzeyde bilemeyecekleri gerçeğine vurgu yapılmış ve insanın bilmedikleri hususları bilenlerden sorup öğrenmesi istenmiştir. “Biz kimi dilersek onu derecelerle yükseltiriz. Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır” [Yûsuf Sûresi 12/76] ve “Eğer bilmiyorsanız bilenlere sorun” [Nahl Sûresi 16/43] âyet-i kerimeleri buna işaret etmektedir.

Peygamber Efendimiz’in ilim öğrenmek ve âlimlerle ilgili çok sayıda hadis-i şerifi vardır. Bunlardan bir kısmı şöyledir:

“İlim öğrenmek her müslümana farzdır” [21, “Mukaddime”, 17]

“Kim ilim öğrenmek için bir yola girerse Allah da Cennet’e giden yolu ona kolaylaştırır. Melekler, ilim öğrenen kişiden memnun olarak ona kanat gererler. Göklerde ve yerde olanlar, hatta denizdeki balıklar bile ilim yoluna giren kişi için Allah’tan af ve mağfiret dilerler. İlimle meşgul olanın ibadetle meşgul olana üstünlüğü, dolunayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler, miras olarak ne dinar ne de dirhem bırakırlar. Onların mirası ilimdir. Kim ilim elde ederse büyük bir zenginlik elde etmiş olur.” [13, “İlim” 1; 9, “İlim” 19; 21, “Mukaddime” 17].

“Allah bir kişi için hayır dilerse onu dinî ilimlerde derinleştirir” [6, “İlim”, 13]

İlim genel anlamda evrensel bir değerdir. İlim elde etmek için müslüman olan ve olmayan ayırımı yapılmaz. İlim nerede ve kimde ise oraya gidip almak gerekir. Peygamberimiz’in “İlim Çin’de olsa bile gidip alınız” [19, II, 253-s.] ve “Hikmet mü’minin yitiğidir. Onu nerede bulursa alır” [9, “İlim”, 19] şeklindeki hadis-i şerifleri bu noktada oldukça dikkat çekicidir.

İslâm dininde ilimle amel etmek esastır. Yani, bir şeyin iyi ve doğru olduğunu bilmek yetmez, onu uygulamak gerekir. Âlimler, bildiklerini hem kendileri hem de insanlar için İslâmî ölçüler içinde yararlı kıldıkları oranda ilim onlar için bir üstünlük kabul edilir. Diğer bir ifadeyle ilim aynı zamanda uygulamayı gerektirir. Peygamber Efendimiz kıyamet günü insanın, bildiklerini uygulayıp uygulamadığından Allah huzurunda hesaba çekileceğini ifade etmiştir.

Bir toplumda âlimlerin azalması veya yok olması o toplum için bir felaket olarak görülmüştür. Bu bakımdan ilmin toplumda nesilden nesile aktarılması gerekir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır: “Allah ilmi insanlardan söküp almak suretiyle almaz. Fakat âlimlerin ölümüyle alır. Hatta hiç âlim kalmayınca insanlar soruları için câhillere başvurmaya başlar. Onlar da cahilce cevap verirler. Kendileri sapıtır, insanları da sapıtırlar” [6, “İlim”, 35; 7, “İlim”, 14] Diğer bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz bir toplumda ilmin azalmasını ve cehaletin yaygınlaşmasını kıyamet alametleri arasında zikretmektedir [6, “İlim”, 21].

Peygamber Efendimiz’in Medine’ye hicretten sonra inşâ ettiği Mescid-i Nebevî’de sorulan çeşitli sorulara cevap vermesi, Mescid-i Nebevî’nin yanında eğitim-öğretim için Suffe denilen kısmı yaptırması, Bedir savaşında ele geçirilen esirlerden okur yazar olanları, on çocuğa okuma yazma öğretme karşılığında serbest bırakması, İslâm’ı kabul eden kabilelere öğretmenler göndermesi, Zeyd b. Sâbit’ten İbranicce öğrenmesini istemesi, inen Kur’ân-ı Kerîm âyetlerini vahiy katiplerine yazdırması ve ezberletmesi, sahabîlerin onu can kulağıyla dinleyip yeni şeyler öğrenmeye çalışmaları gibi örnekler Peygamberimiz döneminde ilme verilen önemi göstermektedir [4, 134, 140, 163, 341-s.] Daha sonraki dönemlerde Kur’ân ve Sünnet ışığında müslümanlar hem dinî ilimlerde hem de fen ve tabiat bilimlerinde çok önemli mesafeler almışlar, dünya çapında meşhur birçok ilmî buluş ve gelişmeye imza atmışlardır. [22, I, 520,543, 583, 619, 646, 693, 738-s.; 23, 39-s.; 24, 41-42-s.; 25, 79-80-s.]

1.5. Barış

Peygamber Efendimiz’in bütün insanlığa tebliğ ettiği Yüce Dinimiz İslâm’ın evrensel mesajlarından biri de barıştır. Esasen dinin adı olan İslâm’ın ve ona inananlara verilen Müslüman isminin kökeninde barış yatmaktadır. Çünkü Arapça’da barış kelimesinin karşılığı “sulh” ve “silm” ifadeleri olup İslâm ve Müslüman kelimeleri silm kökünden gelmektedir. Müslümanlar her gün birbirleriyle çeşitli vesilelerle selamlaşıp “Es-Selâmü aleyküm” derken hem birbirine Allah’ın selamını iletmekte hem de müslüman kardeşlerine sulh, selamet, barış ve esenlik dilemektedirler.

İslâm fert, aile, toplum, devlet ve devletler arası düzeyde karşılıklı haklara riayet ederek barış içinde yaşanmasını öngörür. Özellikle savaş ve barışın söz konusu olduğu uluslararası ilişkilerde temel yaklaşım müslümanların ülkelerine ve değerlerine kastedilmediği, İslâm’ı tebliğ ve yaşama hürriyeti kısıtlanmadığı sürece barışı esas almak, düşmanca davranışlardan uzak durmaktır. Müslümanların uluslararası ilişkilerde takip edeceği yöntemlerin asıl hedefi yeryüzünde barış ve huzurun sağlanmasıdır. [26, DİA, XXXVII, 485-486]

İslâm, müslümanların inanç ve ibadet hürriyetinin sağlanması ve İslâm'ın insanlara ulaşmasının önündeki engellerin kaldırılması için savaşa izin vermiştir. Kur'ân-ı Kerim'de cihada, yani İslâm düşmanlarıyla savaşa izin veren âyet-i kerime bunu açıkça göstermektedir: "Kendileriyle savaşılana [mü'minlere] zulme uğramış olmaları sebebiyle savaş konusunda izin verildi. Şüphesiz yok ki, Allah onlara yardıma mutlak surette kadirdir. Onlar sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için yurtlarından çıkarılmış kimselerdir..." [Hac Sûresi 22/39-40].

"Size karşı savaş açanlarla siz de Allah yolunda savaşın. Sakın aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez" [Bakara Sûresi 2/190].

Kur'ân-ı Kerim'deki şu âyetler İslâm'ın her durumda barışa öncelik verdiğini açıkça göstermektedir: "Eğer onlar barışa yönelirse sen de barıştan yana ol ve Allah'a tevekkül et [güven]. Şüphesiz O, işitendir, bilendir" [Enfâl Sûresi 8/61].

"Artık onlar sizi bırakıp çekilir de sizinle savaşmazlar ve barış teklif ederlerse Allah onlara saldırmaz izin vermez" [Nisâ Sûresi 4/90].

"İçlerinden haksızlık yapanlar hariç Ehl-i kitap'la en güzel şekilde mücadele edin" [Ankebût Sûresi 29/46].

"Allah, din konusunda sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlarla iyi ilişkiler içinde olmanızı ve onlara adaletli davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah adaletli olanları sever. Allah yalnızca din hakkında sizinle savaşmış, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza yardım etmiş kimselerle dostluk kurmanızı yasaklar; kim onlarla dost olursa işte bunlar kendilerine yazık etmişlerdir" [Mümtehine Sûresi 60/8-9].

İnsan hayatına son derece önem veren dinimiz bir insanın hayatını bütün insanlığa eşit tutan bir anlayışa sahiptir. Dolayısıyla haksız yere bir insanın öldürülmesi en büyük cinayettir. "Kim bir insanı öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur, kim de bir hayat kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur" [Mâide Sûresi 5/32] âyet-i kerimesi bunu vurgulamaktadır.

Kur'ân-ı Kerim, son ilâhî mesajın bütün insanlığa duyurulmasını sağlayan en uygun aracın barış olduğunu belirtir: "İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel şeyle sav. O zaman bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki gerçek bir dost oluvermiş" [Fussilet Sûresi 41/34]. Yine Kur'an'da barış yoluyla ve antlaşmalar imzalayarak yeryüzünün özgürce yaşanılan bir yer haline getirilmesi ve bu özgürlük ortamında dinin benimsenmesi gerçek anlamda fetih sayılmıştır. Hudeybiye Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Medine'ye dönüş yolundayken gelen Fetih sûresinin ilk âyetleri bu antlaşmayı "fetih" olarak nitelemiştir.

Peygamber Efendimiz'in şu hadis-i şerifleri de İslâm'da savaşa değil, barışa öncelik verildiğini göstermektedir: "Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin; Allah'tan âfiyet dileyin. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabredin ve bilin ki cennet kılıçların gölgesi altındadır" [7, "Cihâd", 20; 13, "Cihâd", 89].

"Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylaştırın, zorlaştırmayın" [6, "Cihâd", 164].

İslâm dininin ahde vefayı, yani antlaşmalara bağlı kalınmasını emretmesi taraflar arasında karşılıklı güven içerisinde barışın sağlanması bakımından hayati önem taşımaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: "Antlaşma yaptığınız zaman Allah'a verdiğiniz sözü yerine getirin. Allah'ı kendinize kefil göstererek kesinliğe kavuşturduktan sonra yeminleri bozmayın" [Nahl Sûresi 16/91-92];

Diğer bir âyet-i kerime şöyledir: "Verdiğiniz sözü yerine getirin, çünkü verilen söz sorumluluğu gerektirir" [İsrâ Sûresi 17/34].

Peygamber Efendimiz'in barışa dair sözleri yanında bizzat yaptığı uygulamalar onun barışı evrensel bir değer olarak gördüğünü göstermektedir. Peygamberimiz Mekke'de müşriklerin eza ve cefalarına rağmen onlara karşılık verilmesini istememiş, müslümanlara sabır tavsiye etmiştir. Medine'ye hicretten hemen sonra ensâr ve muhâcirin arasında kardeşlik ilân ettiği gibi, şehirde yaşayan Yahudiler ve müşrik Araplarla, birlikte yaşamaya dayalı Medine Sözleşmesini imzalamıştır.[1, I, 501-504-s.; 3, I, 220-229-s.; 4, 143-146-s.] Mekke

müşrikleriyle yapılan Bedir, Uhud ve Hendek Gazvelerinden sonra kendisi ve müslümanlar umre yapmak üzere Mekke'ye doğru yola çıkıp Mekke yakınlarındaki Hudeybiye'ye kadar gelmişler, ancak müşriklerin izin vermemeleri üzerine umre yapamadan dönmüşlerdir. Bu sırada Peygamberimiz görünüşte müslümanlar aleyhine maddeler içermesine ve bazı sahabîlerin karşı çıkmasına rağmen barış ortamına vesile olacağı için Mekke müşrikleriyle Hudeybiye Antlaşması'nı imzalamıştır.[1, II, 314-316; 27, II, 631-632-s.; 4, 196-203-s.] Peygamberimiz'in Mekke'yi fethettikten sonra , yıllarca kendisine her türlü düşmanlık ve kötülüğü yapmış olan müşrikleri cezalandırma imkanı olduğu halde onlara karşı takındığı şu tavır tarihe geçmiştir. Mekke fethini gerçekleştiren Peygamber Efendimiz Kâbe kapısının önünde yaptığı konuşmanın ardından Mekkeliler'e şöyle seslendi: "Ey Kureyş topluluğu size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?" Onlar "Senden sadece iyilik bekliyoruz. Çünkü sen iyi bir kardeşsin ve iyi bir kardeş çocuğusun" dediler. Allah'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği kutlu elçi onlara şöyle dedi: "Gidiniz. Hepiniz serbestsiniz". [28, I, 840-845; 2, II, 142-143; 4, 206-213-s.]. Bilindiği gibi Peygamber Efendimiz Mekke fethi için yola çıkarken bu askerî harekâtı son ana kadar gizli tutmuştur. Bunun temel sebebi Mekke'yi kan dökülmeden barış yoluyla fethetmektir. Peygamberimiz bir savaşa çıkıp düşmanla karşılaştığı zaman önce karşı tarafı İslâm'a veya barışa davet ederdi. Askeri birliği sefere gönderdiği zaman da onlara karşı tarafı İslâm'a ve barışa davet etmeden saldırmamalarını sıkı sıkıya tembih ederdi. Yukarıda zikredilen âyet ve hadisler, verilen örnekler İslâm'ın temelde barış dini, Peygamberimiz'in de barış peygamberi olduğunu göstermeye yeterlidir.

1.6. İnsan Hakları

İnsan hakları kavramı, ferдин insan olarak yaratılmış olmaktan doğan aslî haklarını ifade eder. Yani, diline, dinine, ırkına, cinsiyetine, milliyetine, sosyal statüsüne ve rengine bakılmaksızın insana insan olduğu için tanınan haklar demektir. İnsan hakları genel itibarıyla yaşama, bir dini benimseme ve gereklerine göre hareket etme, sonuçlarına katlanarak dilediği davranışta bulunma, mal ve mülk edinme, seyahat etme, evlenme, âdil yargılanma, can ve mal güvenliği, özel hayat, düşünce ve ifade özgürlüğü, beden ve ruh sağlığını koruma gibi temel hakları içine almaktadır.[29, DİA, XXII, 323-324].

İslâm'a göre insan yaratıkların en mükemmeli ve en şerefliisidir. Kur'ân-ı Kerim'de "Şüphesiz biz insanı en güzel bir şekilde yarattık [Tîn Sûresi 95/4] ve "Gerçek şu ki, biz Âdemoğullarını üstün ve onurlu kıldık" [İsrâ Sûresi 17/70] buyurularak insanın diğer yaratılanlar arasındaki üstün konumuna vurgu yapılır ve diğer yaratıkların onun hizmetine verildiğine işaret edilir. Ayrıca insana Allah'a kulluk ve ibadet etme sorumluluğu verilmiş ve yeryüzünde Allah'ın halifesi olarak yaratılmıştır [Bakara Sûresi 2/30]. Genel kabul gören yoruma göre insanın halife olması, yeryüzünü imar ve ıslah görevini üstlenmesi olup insan akıl başta olmak üzere bu görevin gerektirdiği güçlerle donatılmıştır.

İnsanın yaşama hakkı en temel hak olduğundan haksız yere adam öldürmek haram kılınmış ve en büyük günahlar arasında sayılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de "Kim bir cana kıyarsa veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın bir insanı öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur, kim de bir insanı yaşatırsa bütün insanları yaşatmış gibi olur" [Mâide Sûresi 5/32] âyet-i kerimesi İslâm'da insan hayatına verilen önemi göstermektedir. Peygamber Efendimiz de haksız yere adam öldürmeyi şirkten sonra gelen en büyük günahlar arasında saymıştır [6, "Vesâyâ", 23; 7, "İmân", 141-145].

Câhiliye döneminde örneklerine rastlandığı gibi kız çocuklarının utanç vesilesi olarak görülmesi ve diri diri toprağa gömülmesi, açlık korkusuyla çocukların öldürülmesi de İslâm'ın yasakladığı hususlar arasındadır:

"Onlardan birine kız çocuğu müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir, kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenirdi. Onu aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!" [Nahl Sûresi 16/58-59; Tekvîr Sûresi 81/8-9].

“Geçim endişesi ile çocuklarımızın canına kıymayın. Biz onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir suçtur”. [İsrâ Sûresi 17/31]

İnsan onurlu bir varlık olarak yaratılmıştır. Bu bakımdan insan onurunu zedeleyen, insanı aşağılayan her türlü tutum ve davranış İslâm'da yasaklanmıştır. Bu bağlamda alay etmek, küçültücü lakap takmak, bir kişi hakkında suizanda bulunmak [önyargı], gıybet etmek [insanları arkasından çekiştirmek] ve iftira atmak bu yasaklar arasındadır. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır: “Mü'minler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin. Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizi karalamayın, birbirinizi [kötü] lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tövbe etmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir. Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir.” [Hucurât Sûresi 49/10-12].

İslâm insanların doğuştan eşit olduğunu vurgulayarak ırk, soy ve sop üstünlüğüne dayalı iddiaları yasaklamış, Allah katında üstünlük ölçüsünün takva olduğunu ilân etmiştir: “Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdâr olandır.” [Hucurât Sûresi 49/13].

Peygamber Efendimiz'in vefat etmeden kısa bir süre önce gerçekleştirdiği Vedâ Haccı sırasında yaptığı konuşmalardan oluşan Vedâ Hutbesi insan hakları açısından İslâm'ın insanlığa sunduğu evrensel ilkeleri içermesi bakımından en önemli belgelerden biridir. Peygamberimiz bu meşhur hutbesinde insan hakları açısından önem taşıyan temel konuları şöyle dile getirmiştir:

“Ey insanlar! Bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz Mekke nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, ırzlarınız da öyle mukaddestir, her türlü taarruzdan korunmuştur.

Ashâbım! Yarın Rabbinize kavuşacak ve bugünkü her hal ve hareketinizden muhakkak sorguya çekileceksiniz. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönüp de birbirinizin boynunu vurmayın. Bu vasiyetimi burada bulunanlar bulunmayanlara bildirsin. Olabilir ki bildirilen kimse, burada iştenden daha iyi anlayarak itâat eder.

Ashâbım! Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine iade etsin. Faizin her türlü sü kaldırmıştır, ayağımın altındadır. Ancak borcunuzun aslını vermeniz gerekir. Ne zulmediniz ne de zulme maruz kalınız. Allah'ın emriyle faizcilik artık yasaktır. Câhiliyeden kalma bu çirkin adetin her türlü sü ayağımın altındadır.

Câhiliye devrinde güdülen kan davaları da tamamiyle kaldırılmıştır.

Ey insanlar! Kadınların haklarına riâyet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınlarınızı Allah emaneti olarak aldınız. Onların namus ve iffetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi, onların da sizin üzerinizde hakları vardır.

Ey mü'minler! Sözümlü iyi dinleyiniz ve iyi muhafaza ediniz. Müslüman müslümanın kardeşidir ve böylece bütün müslümanlar kardeşirler. Din kardeşinize ait olan hakka tecavüz helâl değildir. Ashâbım! Nefsinize de zulmetmeyiniz. Nefislerinizin de üzerinizde hakkı vardır.

Ey mü'minler! Sözümlü iyi dinleyiniz ve iyi muhafaza ediniz. Arabın Arap olmayana, Arap olmayanların da Araplara karşı hiçbir üstünlüğü yoktur. Bütün insanlar Adem'dendir. Adem de topraktandır. Hiç kimsenin başkaları üzerinde soy üstünlüğü yoktur. Allah katında üstünlük takva ile, yani Allah'tan hakkıyla korkma iledir.”[28, III, 1103, 1110-1111-s.; 1, IV, 259-261-s.; 2, II, 183-186; 30, DİA, XLII, 591-592-s.]

Görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz, vasiyeti özelliğini taşıyan ve en önemli hususları dile getirdiği bu hutbesinde, insan hayatının, malının ve namusunun mukaddes ve dokunulmaz olduğunu beyan etmiş; can, mal ve ırz emniyetinin önemini açıklamıştır. Toplum düzenini bozan, can, mal ve ırz emniyetini ortadan kaldıran Câhiliye devrinin içki, kumar, faiz ve kan davası gibi bütün kötü âdetlerinin kaldırıldığını bir kere daha ilan etmiştir. Bu yanlış inançların yerine insanların insan olma açısından eşit olduklarını, bütün insanların Hz. Adem'den, onun ise topraktan yaratıldığını hatırlatmıştır. Mü'minlerin kardeş olduğunu; erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınların da erkekler üzerinde hakları bulunduğunu vurgulamak suretiyle toplumda dirlik ve düzeni sağlayan üstün değerleri dile getirmiştir. Kısaca insanlığın birinci derecede dikkate alması gereken temel ilkeleri özetlemiştir.

İslâm bilginleri ve düşünürleri dinin amacının şu beş temel ilkeyi yerleştirmek olduğunu ifade etmişlerdir: Canın, aklın, namus ve haysiyetin, dinin ve malın korunması. “Zarûrât-ı hamse” adıyla bilinen bu beş ilke, insanın yeryüzünde varlığını sürdürebilmesi ve beşerî sorumluluğunu yerine getirebilmesi için korunması gereken temel ilkelerdir ve günümüzde insan hakları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bir yönüyle Allah'ın peygamber göndermedeki maksatlarını da ifade eden bu ilkeler, aynı zamanda müslüman olup olmadığına bakmaksızın evrensel olarak bütün insanların temel hak ve yararlarını belirlemesi bakımından önemlidir. [31, DİA, XXII, 328].

Sonuç

Son Peygamber Hz. Muhammed [s. a. v.] hem yaşadığı dönemdeki hem de kıyamete kadar gelecek olan bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Diğer bir ifadeyle onun peygamberliği sadece Arap yarımadası ve Araplarla sınırlı değil evrenseldir. Bu bakımdandır ki, onun getirdiği mesajlar, sergilediği örnek tutum ve davranışlar da genel anlamda evrensel nitelikte olup bütün çağlara hitap edebilecek mahiyettedir. Şüphesiz onun bütün insanlığa sunduğu mesajlar Allah'tan gelen ve son ilahi kitap Kur'ân-ı Kerim'de yer alan hususlardır. Diğer bir ifadeyle İslâm'ın mesajlarıdır. Hz. Peygamber bu mesajları en güzel bir şekilde tebliğ etmiş, söz ve davranışlarıyla şahsî hayatında da uygulamış ve böylece “örnek insan” olmuştur. Hz. Peygamber'in Allah'tan getirdiği, söz ve davranışlarıyla uygulamaya koyup insanlığa sunduğu evrensel mesajlar kıyamete kadar geçerliliğini koruyacak mahiyette olup başlıcaları şunlardır: Tevhîd, ahlâk, adalet, ilim, barış ve insan hakları.

İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e [s. a. v.] kadar bütün peygamberlerin getirdiği mesajın temeli tevhid inancıdır. Peygamberlerin hepsi insanları sadece Allah'a ibadet edip başkasına kul olmamaya davet etmiş, bu uğurda mücadele etmiştir. Hz. Peygamber [s. a. v.] de tevhidi imanın, dinin ve kulluğun temeli olarak vasıflandırmıştır. Çünkü insanı yoktan yaratan, sayısız nimetlerle donatan ve âhirette de hesaba çekecek olan Allah'tır. Şu halde sadece O'na kulluk edilmelidir. Allah'tan başkasına tanrı olarak inanmak, ondan başkasına ibadet ve kulluk etmek ise şirk ve küfür olarak isimlendirilmiştir. İslâm'ın tevhid ilkesine büyük önem vermesi, maddî ve mânevî özellikleri bakımından yaratılmışların en üstünü olan insanın yaratılış gayesine uygun hareket etmesi ve vicdan hürriyetini sağlama hedefine yöneliktir. İnsan yalnız en yüce varlığa, Allah'a boyun eğmelidir; O'ndan başka hiçbir varlığı kutsamamalı ve O'ndan başkasına kulluk etmemelidir.

Hz. Peygamber'in getirdiği evrensel mesajlardan bir diğeri güzel ahlâktır. O, en üstün ahlâkî özelliklere sahip olup Yüce Allah tarafından “en güzel örnek”[üsve-i hasene] olarak vasıflandırılmıştır. Çünkü o ahlâkını Kur'ân ışığında şekillendirmişti. Hz. Peygamber'e göre iyi bir insan ve iyi bir müslüman olmanın ölçüsü güzel ahlâktır. Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde Allah'a iman yanında temiz bir kalbe sahip olmak, Allah'ın bütün yaratıklarına karşı şefkat ve merhametli olmak, Allah rızası için iyilik ve yardımda bulunmak, insan ilişkilerinde dürüstlük ve güvenilirlik, sabır, şükür, sevgi ve fedakarlık, adalet, samimiyet ve iyi niyet, helal kazanç, güzel söz ve hoşgörü, emanete riayet, hayır yapma; akraba, komşu, yetim, yoksul, yolcu ve arkadaşların haklarına riayet, alçak gönüllü olmak, can, mal ve namus

güvenliği gibi evrensel güzellikler teşvik edilmiştir. Buna karşılık Allah'a ve Peygamberine karşı gelmek, haddini bilmemek, alay etmek, cimrilik ve israf, iftira, iki yüzlülük, kendini başkalarından üstün görme, riya [gösteriş], haram lokma [haksız kazanç], hırsızlık, rüşvet, insanları çekiştirme, kıskançlık, zulüm, kusur araştırma, önyargı, içki, kumar, fuhuş, sözünden dönme, yalan söyleme, emanete hiyanet, yetim malına el uzatma gibi kötülükler yasaklanmıştır. Bu kötülükler hem ferdi olarak insanı, hem de yaygınlık kazanması halinde toplumu helâke götüren tutum ve davranışlardır.

Adalet toplumunda dirlik ve düzeni sağlamanın vazgeçilmez yolu olup bir devleti ayakta tutan en temel unsurdur. Adaletin zıddı olan zulüm ve haksızlık toplumu içten içe kemiren bir hastalıktır. Hz. Peygamber her zaman haktan ve adaletten yana olmuştur. Özellikle yöneticilerin adaletli olmalarını ve hakimlerin insanlar arasındaki davalara bakarken titiz davranmalarını istemiş, anne babaların çocuklar arasında ayırım yapmamaları gerektiğine dikkat çekmiştir. Devlet yönetiminde yapılan görevlendirmelerde de adalet, ehliyet ve liyakatın gözetilmesini emretmiş, ehil olmayan kişilerin göreve getirilmesini kıyamet âlâmeti olarak zikretmiştir.

İslâm ilme büyük önem vermiş, ilim sahipleri övülürken cehalet yerilmiştir. İlim insanlığın ortak malı olup evrensel bir değerdir. Bu bakımdandır ki, ilim elde etmek için müslüman olan ve olmayan ayırımı yapılmaz; nerede ve kimde ise oraya gidip almak gerekir. Öte yandan ilimle amel etmek esastır. Yani, bir şeyin iyi ve doğru olduğunu bilmek yetmez, onu uygulamak gerekir. Hz. Peygamber, ilmini artırması için Allah'a duâ etmiş, âlimleri "peygamberlerin varisleri" olarak vâfretmiştir. Nitekim, Kur'ân ve Sünnet ışığında müslümanlar hem dinî ilimlerde hem de fen ve tabiat bilimlerinde çok önemli mesafeler almışlar, dünya çapında meşhur birçok ilmî buluş ve gelişmeye imza atmışlardır.

İslâm temelde barış dinidir. Fert, aile, toplum, devlet ve devletler arası düzeyde karşılıklı haklara riayet ederek barış içinde yaşanmasını öngörür. Özellikle savaş ve barışın söz konusu olduğu uluslararası ilişkilerde temel yaklaşım müslümanların ülkelerine ve değerlerine kastedilmediği, İslâm'ı tebliğ ve yaşama hürriyeti kısıtlanmadığı sürece barışı esas almak, düşmanca davranışlardan uzak durmaktır. Müslümanların uluslararası ilişkilerde asıl hedefi yeryüzünde barış ve huzurun sağlanmasıdır. Nitekim Hz. Peygamber [s. a. v.] her zaman barıştan yana olmuş, savaşmak durumunda kaldığı zamanlarda da önce barış teklifinde bulunmuştur. Mekke'yi fethettikten sonra, yıllarca kendisine her türlü düşmanlık ve kötülüğü yapmış olan müşrikleri cezalandırma imkanı olduğu halde genel af ilân etmesi barışı önceliğini göstermektedir.

İnsan hakları İslâm'ın gözetilmesini emrettiği en temel ilkelerden biridir. Ferdin insan olarak yaratılmış olmaktan doğan aslî haklarını ifade eden bu kavram genel itibarıyla yaşama, bir dini benimseme ve gereklerine göre hareket etme, sonuçlarına katlanarak dilediği davranışta bulunma, mal ve mülk edinme, seyahat etme, evlenme, âdil yargılanma, can ve mal güvenliği, özel hayat, düşünce ve ifade özgürlüğü, beden ve ruh sağlığını koruma gibi temel hakları içine almaktadır. İslâm'a göre insan yaratıkların en mükemmeli ve en şerefli sidir. İnsanın yaşama hakkı en temel hak olduğundan haksız yere adam öldürmek haram kılınmış ve en büyük günahlar arasında sayılmıştır. İslâm insanların doğuştan eşit olduğunu vurgulayarak ırk, soy ve sop üstünlüğüne dayalı iddiaları yasaklamış, Allah katında üstünlük ölçüsünün takva olduğunu ilân etmiştir. İnsan onurlu bir varlık olarak yaratılmıştır. Bu bakımdan insan onurunu zedeleyen, insanı aşağılayan her türlü tutum ve davranış İslâm'da yasaklanmıştır. Peygamber Efendimiz'in vefat etmeden kısa bir süre önce gerçekleştirdiği Vedâ Haccı sırasında yaptığı konuşmalardan oluşan Vedâ Hutbesi insan hakları açısından İslâm'ın insanlığa sunduğu evrensel ilkeleri içermesi bakımından en önemli belgelerden biridir.

REFERENCES

1. İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye [The Life of the Prophet] [Neşreden: Muhammed es-Sakkâ ve dğr.] I-IV, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kahire 1955. [in Arabic]
2. İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ [The Book of Major Classes] [Nşr. İhsan Abbas], I-IX, Dâru Sâdır, Beyrut 1985. [in Arabic]
3. Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi [The Prophet of Islam] [Çeviren: Salih Tuğ], I-II, İrfan Yayınevi, İstanbul 1990. [in Turkish]
4. Sarıçam, İbrahim, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı [The Prophet Muhammad and His Universal Message], Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012. [in Turkish]
5. Hamidullah, Muhammed, Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Mektubu [Six Orijinal Letters of the Prophet Muhammad] [Çev. Mehmet Yazgan], İrfan Yayınevi, İstanbul 1990. [in Arabic]
6. Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî, I-VIII, Çağrı Yayınları: İstanbul 1981. [in Turkish]
7. Müslim, Sahîhu Müslim, I-V, Çağrı Yayınları: İstanbul 1981. [in Turkish]
8. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I-V, Çağrı Yayınları: İstanbul 1981. [in Turkish]
9. Tirmizî, *Sünen*, I-VIII, Çağrı Yayınları: İstanbul 1981. [in Turkish]
10. Özler, Mevlüt, "Tevhid", [Uniqueness of God], Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XLI, 18-20. [in Turkish]
11. Topaloğlu, Bekir ve dğr., İslâm'da İnanç Esasları, [Principles of Belief in Islam] Çamlıca Yayınları, İstanbul 2006. [in Turkish]
12. Çağrı, Mustafa, "Ahlâk", DİA, II, 1-9; Ebû Dâvûd, Sünen [al-Sunan], I-V, Çağrı Yayınları: İstanbul 1981. [in Arabic]
13. Nesâî, Sünen [al-Sunan], I-V, Çağrı Yayınları: İstanbul 1981. [in Arabic]
14. Çağrı, Mustafa, Anahatlarıyla İslâm Ahlâkı [Islamic Ethics in Outline]
15. Ensar Neşriyat, İstanbul 1985. [in Turkish]
16. Hadislerle İslâm: Hadislerin Hadislerle Yorumu [Islam with Hadith: Interpretation of Hadith with Hadith] [Ed. Mehmet Görmez v. dğr.], Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013. [in Turkish]
17. Hâkim en-Nîsâbü'rî, el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn [Supplement for What is Missing from al-Bukhari and Muslim], I_IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Haydarabad 1915. [in Arabic]
18. Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr [Big Dictionary] [nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi], Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire 1405/1984. [in Arabic]
19. Beyhakî, Şu'abü'l-İmân [Branches of Faith] [nşr. M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl], Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1410/1990. [in Arabic]
20. Kutluer, İlhan, "İlim", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XXII, 109-114. [in Turkish]
21. İbn Mâce, Sünen [al-Sunan], I-II, Çağrı Yayınları: İstanbul 1981. [in Arabic]
22. Sarton, George, Introduction to the History of Science. – New York: Robert E. Krieger Publishing, 1975.
23. Nasr, Seyyid Hüseyin, İslâm' da Bilim ve Medeniyet [Science and Civilisation in Islam] [Tercüme: Nabi Avcı ve dğr.], İnsan Yayınları, İstanbul 1991. [in Turkish]
24. Özemre, Ahmet Yüksel, "İslamiyet'te İlim", Bilgi, Bilim ve İslam-I [Knowledge, Science and Islam] [Editörler: Sabri Orman-İsmail Kurt], İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, İstanbul, 1992. – S. 41–42. [in Turkish]
25. Avcı, Casim, "Kur'an ve Medeniyet Tarihi", Kur'an ve Tefsir Araştırmaları-II [Qur'an and Tafsir Studies-II], Editör: Bedrettin Çetiner, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2001. – S. 63–83. [in Turkish]
26. Yaman, Ahmet, "Sulh", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XXXVII. – S. 485–489. [in Turkish]

27. Taberî, Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk [History of Nations and Kings] [Nşr. Ebü'l-Fazl İbrahim], I-XI, Dâru Süveydân, Beyrut, 1967. [in Arabic]
28. Vâkıdî, Kitâbü'l-Megâzî [The Military Operations of the Prophet], Neşreden: Marsden Jones, I-III, Alemü'l-Kütüb, Beyrut 1404/1984. [in Arabic]
29. Gündüz, Aslan, “İnsan Hakları”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XXII. – S. 323–327. [in Turkish]
30. Erul, Bünyamin, “Veda Hutbesi”, [Farewell Sermon] Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XLII. – S. 591–593. [in Turkish]
31. Şentürk, Recep “İnsan Hakları”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XXII. – S. 327–330. [in Turkish]